

V. IN MEMORIAM

Reinhart Koselleck (1923–2006)

W laudacji wygłoszonej z okazji wyróżnienia uczonego z Bielefeld w 1999 r. nagrodą Sigmunda Freuda, historyk Friedrich Wilhelm Graf powiedział nader trafnie: „Reinhart Koselleck to wielki, odnoszący sukcesy outsider niemieckiej historiografii”. Choć nie należał do żadnej z modnych na świecie szkół badawczych, wywarł trudny do wymierzenia wpływ na kluczowe kwestie nowoczesnej historiografii, zwłaszcza w obszarze: semantyka historyczna – analiza narracji historycznej – dzieje idei – rozumienie procesów historycznych. Dał republice bońskiej niemały „kapitał intelektualny”.

Był dzieckiem swej epoki: doświadczył jej bowiem i jako żołnierz Wehrmachtu, i jako wieloletni jeńiec w Kazachstanie. Nieprzypadkowo twierdził, że to właśnie Jego pokolenie najbardziej dogłębnie wnika w problemy swych czasów.

Twórca i wieloraki wpływ R. Kosellecka mierzyć należy niepowtarzalnymi dokonaniem w niemal wszystkich obszarach intelektualnej i menedżerskiej aktywności historiograficznej. Powoływał do życia fora dyskusyjne i seminaria o charakterze interdyscyplinarnym i ponad środowiskowym, dbając przy tym o ciągłą efektywność ich pracy i publikowanie rezultatów badawczych. Przede wszystkim jednak pracował przez pełne ćwierćwiecze nad wielkim leksykonem *Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland* (*Podstawowe pojęcia historii. Leksykon historyczny języka polityczno-społecznego w Niemczech*), zawierającym kluczowe pojęcia języka społeczno-politycznego czasów nowożytnych. Był w pełnym tego słowa znaczeniu budowniczym tego siedmiotomowego dzieła, które oferuje na blisko 7000 wielkoformatowych stronach 119 haseł. Nie tyle dlatego, iż był autorem szeregu kluczowych haseł, ale że zbudował instytucjonalne zręby redakcji tego przedsięwzięcia, przede wszystkim jednak dlatego, że sformułował program leksykonu, jego założenia metodologiczne.

Wszystkie te osiągnięcia byłyby nie do pomyślenia bez własnej bogatej i różnorodnej twórczości, jakże ważnej także dla współczesnych nauk historycznoprawnych. Potężne dzieło *Preußen zwischen Reform und Revolution. Allgemeines Landrecht, Verwaltung und soziale Bewegung von 1791 bis 1848* (*Prusy między reformą a rewolucją. Powszechne prawo krajowe, zarządzanie i mobilność społeczna w latach 1791-1848*) stanowiło jedyne w swoim rodzaju studium splotu koncepcji biurokratyczno-administracyjnych, działań i zachowań społecznych oraz przemian prawnych okresu, poprzedzającego prężny rozwój niemieckiej formacji mieszczańsko-burżuazyjnej oraz wyłonienia się cesarstwa wilhelmskiego.

Swoje przemyślenia metodologiczne zawarł w rozlicznych studiach-esejach niezwykłej urody, porzucanych po tuzinach tomów i periodyków. Tylko niektóre z nich zebrał następnie w dwóch w sposób przemyślany poskładanych monografiach, mianowicie *Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten* (*Miniona przyszłość. O semantyce czasów histo-*

rycznych), oraz *Zeitschichten. Studien zur Historik (Złoża czasu. Studia z historyki)*. W nich właśnie, gęstych erudycją i błyskotliwymi pomysłami, proponował traktowanie historiografii jako sposobu nadawania sensu (czy sensów) źródłom historycznym oraz oferował kategorie-narzędzia analityczne w poręcznym kształcie pojęć-obrazów, bez których nie sposób sobie dziś wyobrazić wielu debat o charakterze nieledwie paradygmatycznym. Wymienić należy przynajmniej niektóre z nich: asymetryczne pojęcia przeciwstawne, czas siodła, czas progowy, historia jako zbiorcza liczba pojedyncza, horyzont oczekiwania, przestrzeń doświadczenia. Pokażną część najbardziej cenionych studiów mogłem wydać w tomie pt. *Semantyka historyczna* w serii „Poznańska Biblioteka Niemiecka” (2001).

W roku 1973 Reinhart Koselleck został powołany na katedrę teorii historii nowoutworzonego Uniwersytetu w Bielefeld. Tam stworzył interdyscyplinarny biotop, inspirujący wielu młodych uzdolnionych historyków. Nieprzypadkowo otrzymał nominację na pierwszego dyrektora Centrum Badań Interdyscyplinarnych (Zentrum für interdisziplinäre Forschung, 1974-79). To właśnie „bielefeldczycy” stworzyli szkołę metodologiczną historii społecznej (Gesellschaftsgeschichte, historische Sozialforschung), dziś po części już zaniechaną na rzecz kulturowego pojmowania dziejów. Koselleck natomiast, choć sam był jednym z głównych filarów tej szkoły, zajmował pozycję metodologicznie suwerenną. Suwerenna postawa cechowała go zresztą we wszystkich innych debatach publicznych. Był np. zdania, iż pomnik holokaustu w Berlinie wprowadza fatalne rozróżnienie ofiar na lepsze i gorsze, na bardziej i mniej godne (uczczenia).

Jego życiowa pasja badawcza to pojęcia historyczne i ich zmieniająca się rola w rozumieniu dziejów. Często cytował słowa Epikteta: „Człowiekiem nie wstrząsają czyny, jeno słowa o czynach”. Koselleck stał na stanowisku, iż „historia pojęć pośredniczy pomiędzy historią społeczną i historią świadomości”. Skłaniał się zarazem ku pogładowi, że być może „historia pojęć to [jednak] coś specyficznie niemieckiego”, że wynika ona ze specyficznie niemieckiego rozwoju języka. Nie sposób dziś dyskutować o nowożytnej historii Niemiec, nie odwołując się do przemyśleń i ustaleń wielkiego bielefeldczyka Reinharta Kosellecka.

HUBERT ORŁOWSKI (Poznań)

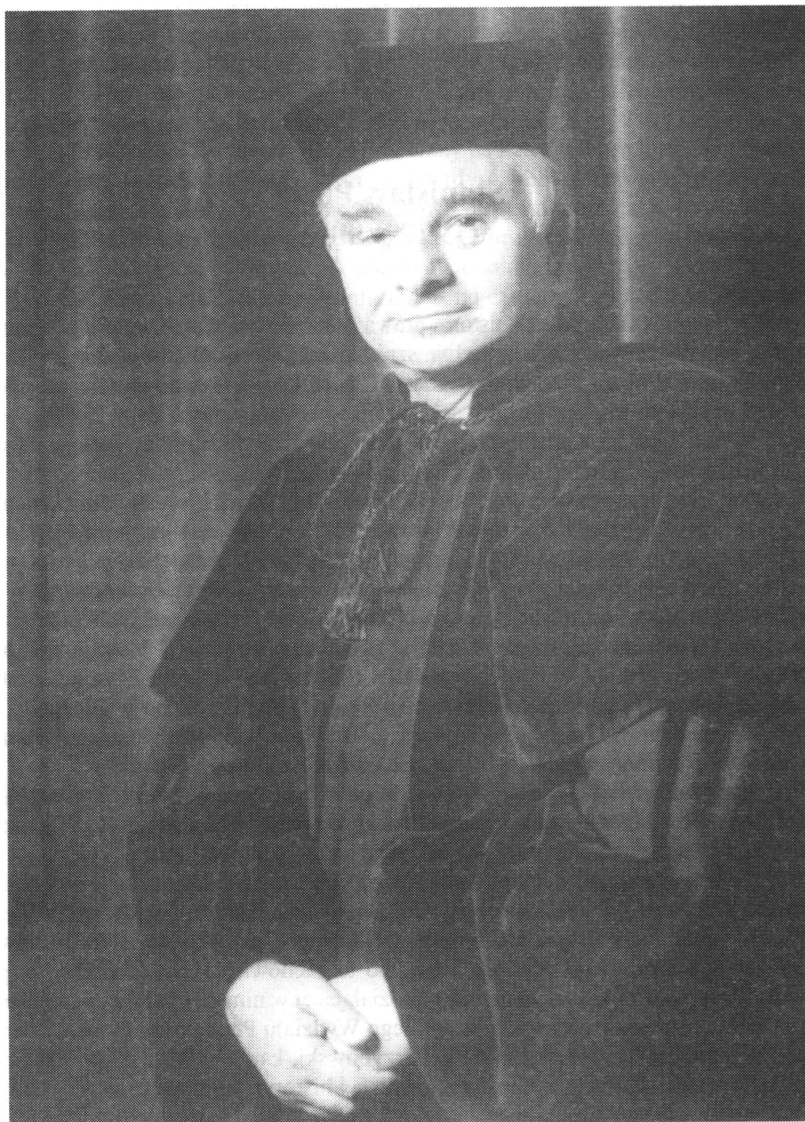
Stanisław Płaza (1927–2006)

Dnia 13 lutego 2006 r. polska historia prawa poniosła bolesną stratę. Po długich, trwających kilka miesięcy cierpieniach zmarł w szpitalu im. Józefa Dietla w Krakowie profesor Stanisław Płaza, wieloletni kierownik Katedry Historii Prawa Polskiego w Uniwersytecie Jagiellońskim, zasłużony badacz przeszłości ustroju i prawa dawnej Polski. Został pochowany w dniu 22 lutego 2006 r. na cmentarzu Batowickim w Krakowie, gdzie spoczął obok swojej małżonki Kazimiery.

Stanisław Płaza przyszedł na świat 8 listopada 1927 r. na kresach wschodnich Drugiej Rzeczypospolitej w Jarosławicach koło Zborowa, gdzie jego rodzice Anna z Muchów i Błażej Płaza posiadali gospodarstwo rolne. Profesor wspominał dobrze czasy dzieciństwa, w których codziennością była wycieńczona praca. W 1940 r. jak miliony innych Polaków na Wschodzie przeżył On wraz ze swoimi bliskimi deportację na Syberię. Przebywał i pracował w Krasno-uralsku, potem w obwodzie swierdłowskim w kołchozach Hajduki i Sarafanowo. W 1945 r. powrócił do Polski. Wyzuta ze swojej ojcowizny rodzina poszukiwała przez kilka lat miejsca osiedlenia. Stąd naukę gimnazjalną przyszedł profesor pobierał kolejno w Błażowej, Rzeszowie, Ostródzie, Legnicy, wreszcie w Krakowie. Tutaj też w 1949 r. Stanisław Płaza złożył w Liceum im. Króla Jana Sobieskiego egzamin dojrzałości.

Wszechstronnie uzdolniony zarówno w humanistyce, jak w naukach ścisłych, wybrał bezpośrednio po maturze studia matematyki w krakowskiej Alma Mater. Od 1 października 1950 r. przeszedł na studia prawa, w owym czasie dwustopniowe.

Na czas studiów uniwersyteckich Stanisława Płazy przypadł okres nasilenia rządów terroru w Polsce, który praktykowała ówczesna komunistyczna władza. Uwidaczniało się to także w atmosferze studiów, w treści niektórych wykładanych przedmiotów. Wydziałowi Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego udawało się mimo to zachować wierność naukowej prawdzie i niezależność myśli, dzięki kadrze naukowej, działającej w nim od czasów międzywojennych. Luminarzami ówczesnej profesury krakowskiego Wydziału Prawa byli: cywiliści Jan Gwiazdomorski, Kazimierz Przybyłowski, Stefan Grzybowski, karnista Władysław Wolter, znawca prawa narodów Ludwik Ehrlich, konstytucjonalista i historyk doktryn Konstanty Grzybowski, romanista Waław Osuchowski, historyk prawa Adam Vetulani. Uczeń Stanisława Kutrzeby, wybitny kanonista i znawca dawnego prawa polskiego, Adam Vetulani przyciągał do siebie zdolnych uczniów. Jego seminarium było prawdziwą szkołą naukową, z której wywodzili się znakomici uczeni: Stanisław Roman, Wojciech M. Bartel, Stanisław Grodziski, Ludwik Łysiak. Do grona tego należał także Stanisław Płaza. Na podstawie napisanej pod kierunkiem A. Vetulaniego pracy pt. *Kilka problemów prawno-gospodarczego położenia chłopów w świetle uszewskiej księgi sądowej*, po pozytywnym złożeniu egzaminu, uzyskał 21 czerwca 1954 r. tytuł zawodowy magistra prawa.

Profesor Stanisław Płaza
(fot. Konrad Pollesch)

Jeszcze w trakcie studiów we wrześniu 1953 r. Stanisław Płaza rozpoczął pracę w Archiwum Państwowym Miasta Krakowa i Województwa Krakowskiego. Doświadczenie archiwalne wywarło wielki wpływ na jego formację naukową. Pracując w Archiwum, przyszły profesor utrzymywał ściśle naukowe kontakty z Adamem Vetulanim. Dzięki poparciu swego Mistrza z dniem 1 lipca 1957 r. Stanisław Płaza uzyskał nominację na asystenta w Katedrze Historii Państwa i Prawa Polskiego UJ. Przeszedł w niej wszystkie szczeble kariery uniwersyteckiej, obejmując kolejno stanowiska: starszego asystenta (1 VI 1959), adiunkta (1 II 1965), docenta (1 XI 1970), profesora nadzwyczajnego (1 XI 1977), profesora zwyczajnego (11 IV 1986).

W 1981 r. w „czasach Solidarności” i powrotu do autonomii uniwersyteckiej, Rada Naukowa Instytutu Historyczno-Prawnego UJ wybrała profesora S. Płazę na stanowisko kierownika Zakładu Historii Prawa Polskiego, co zostało potwierdzone nominacją Rektora Uniwersytetu. Po rozwiązaniu Instytutu w 1984 r. i przywróceniu na Wydziale Prawa i Administracji UJ katedr Stanisław Płaza został mianowany kierownikiem Katedry Historii Prawa Polskiego UJ. Funkcję tę sprawował do przejścia na emeryturę z dniem 10 września 1998 r. Był godnym następcą wielkich poprzedników, kierujących tą Katedrą, którymi byli: Michał Bobrzyński, Franciszek Piekosiński, Stanisław Kutrzeba, Adam Vetulani. Pod kierownictwem profesora Płazy krakowska historia prawa, w szczególności historia prawa polskiego, zachowywała niezmiennie wielką renomę i rangę, jako wiodąca placówka naukowa, prowadząca zajęcia o fundamentalnym znaczeniu dla prawniczego wykształcenia.

Twórczość naukową profesora Stanisława Płazy jest wielowątkowa. Rozpoczął ją od prac nad prawem chłopskim w dawnej Polsce. Obiektem tych badań były księgi sądowe wiejskie opracowywane przez zespół Adama Vetulaniego i wydawane w serii „Starodawnych Prawa Polskiego Pomników” Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk. Współdziałając przy edycji ksiąg sądowych wiejskich, dostarczających oryginalnego materiału źródłowego, Stanisław Płaza przygotował swój doktorat nt. *Sądy wójtowskie we wsiach Sądeczyzny od XVI do XVIII wieku*, obroniony 17 lutego 1964 r. Jednocześnie opracował do druku *Księgę sądową [wsi] Iwkowej 1581–1809*, wydaną przez Ossolineum w 1969 r. Prace te odślaniały prawdziwy obraz stosunków wiejskich w dawnej Polsce, który odbiegał zdecydowanie od obowiązującego wówczas w marksistowskiej historiografii schematu stosunków feudalnych. Dawna wieś małopolska była samorządna, a chłopci choć poddani władzy swoich dziedziców, posiadali znaczny zakres praw i wolności.

Ten nurt prostowania obiegowych sądów historycznych, ukazywanie prawdziwego w świetle źródeł obrazu rzeczy, Stanisław Płaza kontynuował w dalszych swoich pracach, których obiektem stały się instytucje ustrojowe Polski XVI i XVII w., a więc czasów jej największej świetności. Znakomita była jego praca habilitacyjna pt. *Próby reform ustrojowych w czasie pierwszego bezkrólewia, 1572–1574* (Kraków 1969), która następnie stała się podstawą uzyskania stopnia doktora habilitowanego na Wydziale Prawa i Administracji UJ w dniu 16 stycznia 1970 r. Przedstawił w niej przebieg zmagania szlachty o reformę ustrojową Rzeczypospolitej po śmierci Zygmunta Augusta (1572). Jej uwieńczeniem były Artykuły henrykowskie, uchwalone w czasie elekcji w 1573 r., a zatwierdzone ostatecznie na sejmie koronacyjnym Stefana Batorego w 1576 r. Na przeszło dwa stulecia stanowiły one prawny fundament ustrojowy Rzeczypospolitej. Recenzenci habilitacji, profesorowie Konstanty Grzybowski, Zdzisław Kaczmarczyk, Władysław Sobociński i Adam Vetulani, niezwykle wysoko ocenili wartość poznawczą tej pracy.

Ustrój dawnej Rzeczypospolitej pozostał na długie lata jedną z ulubionych dziedzin badawczych Profesora. Jego rozprawa, pisana wspólnie z Anną Sucheni-Grabowską, poświęcona procedurze zwoływania zgromadzeń szlacheckich w Polsce XVI w., dzięki wnikliwej kwerendzie źródłowej ukazywała rzeczywiste relacje między władzą królewską a szlacheckim narodem politycznym. Potem powstały dalsze znakomite publikacje, a zwłaszcza dwie monografie *Sejmiki i zjazdy szlacheckie województw poznańskiego i kaliskiego. Ustrój i funkcjonowanie*

(1572–1632) (Warszawa–Kraków 1984) oraz *Sejmiki i zjazdy szlacheckie województwa siedleckiego. Ustrój i funkcjonowanie (1572–1632)*, Cz. 1 (Kraków 1987). Prace te zyskały Profesorowi uznanie, w szczególności badaczy życia sejmikowego dawnej Polski. Oparte na bogatym materiale źródłowym, budzą podziw w swej warstwie konstrukcyjnej i syntetyzującej. To profesor S. Płaza wprowadził do historiografii polskiej tezę o I Rzeczypospolitej jako monarchii konstytucyjnej, co najmniej od roku 1573, czyli od pierwszej wolnej elekcji, kiedy uchwalono pierwszą ustawę zasadniczą *Artykuły henrykowskie*. W pracach o sejmikach postawił śmiałą tezę o dawnej Rzeczypospolitej jako federacji województw, gdzie suwerenną władzą były właśnie sejmiki. W ocenie ustroju Polski przedrozbiorowej reprezentował optymistyczny punkt widzenia, dostrzegając w jego formach instytucjonalnych i prawie publicznym pierwowzorów współczesnego modelu demokratycznego państwa prawa i dzisiejszego społeczeństwa obywatelskiego. Swoje stanowisko ujawnił w szczególności w pracach adresowanych do szerszego kręgu czytelników, a mianowicie w książkach *Wielkie bezkrólewie* (Kraków 1988) oraz *Rokosz Lubomirskiego* (Kraków 1994).

Jako znawca przeszłości ustrojowej Polski był wielkim orędownikiem badań porównawczych w dziedzinie historii prawa. To on zaprojektował nową edycję uniwersyteckiej „Korony” w postaci przedmiotu „historia prawa w Polsce na tle porównawczym”. Dla niej przygotował swoje dzieło życia – czterotomową *Historię prawa w Polsce na tle porównawczym*, będącą w istocie *sui generis* systemem wiedzy o przeszłości prawa sądowego. W dziele tym, za które wyróżniono go „Laurem Jagiellońskim”, ukazana została przeszłość prawa sądowego Polski w zestawieniu z prawem innych państw Europy i świata. Czytane wnikliwie, dowodzi ono paralelnego rozwoju polskiego prawa w rytmie analogicznym do tego, jaki występował w czołowych państwach Europy. Dzieło to daje odpór poglądom neglżującym dorobek przeszłości Polski w dziedzinie prawa, pozwala docenić osiągnięcia polskiej kultury prawnej i nauki prawa. Wielką zaletą tego opracowania są obszernie bibliografie tematyczne, dołączone do każdego z rozdziałów. Stanowią one nieoceniony instrument ułatwiający naukowe kwerendy, zwłaszcza początkującym badaczom.

Profesor Stanisław Płaza był znakomitym bibliografem i archiwoznawcą. Kontynuował tradycyjny nurt krakowskiej historii prawa w tej dziedzinie, który w przeszłości reprezentowali Michał Bobrzyński, Stanisław Estreicher i Stanisław Kutrzeba. Spod pióra Profesora wyszły trzy obszernie podręczniki archiwoznawcze i bibliograficzne do badań nad dziejami wsi w dawnej Polsce: 1. *Źródła drukowane do dziejów wsi w dawnej Polsce. Studium bibliograficzno-źródłoznawcze*, Kraków 1974; 2. *Źródła rękopiśmienne do dziejów wsi w Polsce feudalnej. Studium archiwoznawcze*, Warszawa–Łódź 1976; 3. *Warsztat naukowy historyka wsi Polski feudalnej*, Warszawa 1980. Opracowania te zawierają systematyczny i wszechstronny przegląd zarówno stanu wydawnictw źródłowych, jak i archiwaliów państwowych oraz kościelnych, wreszcie rozwoju badań historiograficznych w zakresie jak najszerzej pojętej tematyki wiejskiej. Krytyka naukowa zwróciła uwagę na dużą przydatność tych opracowań dla badań historiograficznych, nie tylko nad dziejami wsi. Powyższe omówienie dorobku Stanisława Płazy nie jest wyczerpujące. Na liście jego publikacji naukowych znajdują się także prace z dziedziny historii źródeł prawa (*Z badań nad wykładnią Prawa Polaków*), dziejów sądownictwa (*Sądownictwo podczas konfederacji w Polsce; Doraźny sąd kryminalny klucza muszyńskiego*) i administracji (*Starostwa galicyjskie 1869-1918*).

Nie sposób w tym miejscu przedstawiać wszystkie osiągnięcia badawcze nieodżałowanego Profesora, na które składały się wszystkie typowe formy naukowej twórczości historyka prawa, jak monografie, wydawnictwa źródłowe, rozprawy, artykuły, biogramy, recenzje. Przez długie lata, a nawet śmiem twierdzić przez długie dziesiątki lat, będą one obecne w naukowym obiegu i cytowane przez przyszłe generacje historyków prawa, historyków i prawników.

Wielkie zasługi poniósł także profesor Stanisław Płaza na polu dydaktycznym i organizacyjnym w Uniwersytecie Jagiellońskim. Prowadził niezliczone ćwiczenia, seminaria, wykłady,

konwersatoria, organizował i przeprowadzał egzaminy. Pracując przez 50 lat w UJ, był nauczycielem i wychowawcą całej armii młodych adeptów prawa, dla których był wymagającym, ale sprawiedliwym pedagogiem. Zapewne też z tego powodu wielu jego słuchaczy z I roku prawa zapisywało się na seminarium magisterskie, a w dalszej kolejności na seminarium doktorskie. W swoim seminarium profesor S. Płaza wypromował 7 doktorów prawa, w tym pracujących naukowo Dorotę Malec, Izabelę Lewandowską-Malec i Władysława Pękę. On także pełnił funkcję opiekuna naukowego habilitacji Doroty Malec.

Środowisko naukowe historyków i historyków prawa ceniło wysoko Stanisława Płazę. Zapraszano go często do pełnienia funkcji recenzenta w przewodach doktorskich, habilitacyjnych, a także profesorskich. Był członkiem rady naukowej Stacji Badawczej Polskiego Towarzystwa Historycznego w Nowym Sączu, uczestniczył w pracach kolegium redakcyjnego zasłużonego lokalnego periodyku „Rocznika Sądeckiego”, współredagował „Dzieje Nowego Sącza”. Od szeregu lat pełnił też funkcję członka Komitetu Redakcyjnego „Czasopisma Prawno-Historycznego”, przyczyniając się w znaczny sposób do podniesienia jego rangi i dobrej opinii, jakim się cieszy w środowiskach naukowych w kraju i na świecie. Wyrazem wielkiego uznania dla prof. Stanisława Płazy i jego osiągnięć naukowych była księga jubileuszowa, wydana z okazji 40-lecia jego pracy naukowej, pt. *Parlamentaryzm i prawodawstwo przez wieki. Prace dedykowane Prof. Stanisławowi Płazie w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod redakcją Jerzego Malca i Wacława Uruszcza (Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1999). Wręczono mu ją na uroczystości jubileuszowej w dniu 26 marca 1999 r., która zgromadziła licznych reprezentantów polskich środowisk naukowych.

Dla mnie samego oraz moich młodszych kolegów z Katedry Historii Prawa Polskiego prof. Stanisław pozostaje w pamięci jako człowiek wielkiej wiedzy, pracowitości, zyczliwości i dobroci. Spotykaliśmy się często, a zwłaszcza regularnie na cotygodniowym zebraniu Katedry, zawsze we wtorki. Był na nich obecny jeszcze w początkach października tego roku, a więc prawie do końca swoich dni. Wszyscy korzystaliśmy bardzo wiele z jego wiedzy naukowej i doświadczenia życiowego, tym bardziej że był człowiekiem niezwykle otwartym, gotowym do dzielenia się posiadaną wiedzą. Doświadczała tego zwłaszcza jego magistranci i doktoranci, którym służył zawsze bezcenną zycziwą pomocą przy wszelkich naukowych kwerendach. Obowiązki opiekuna naukowego pojmował bowiem zawsze bardzo serio. Posiadał przy tym przeogromną wiedzę archiwoznawczą i bibliograficzną. Jeśli czegoś nie znał na pamięć, sięgał do rozległej kartoteki źródłowej zgromadzonej w swoim uniwersyteckim gabinecie.

W Uniwersytecie na Wydziale Prawa pełnił szereg odpowiedzialnych funkcji. Z pewnością do takich należała rola rzecznika dyscyplinarnego czy organizatora Wydziałowej Biblioteki Prawniczej w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Był czynny w licznych komisjach wydziałowych i rektorskich. Przez szereg lat był członkiem Rady Naukowej Biblioteki Jagiellońskiej. Funkcji dziekańskich nie pełnił. W czasach PRL odmówił bowiem przyjęcia nominacji na prodziekana Wydziału Prawa, którą oferował mu ówczesny rektor UJ Mieczysław Karaś, kierujący krakowską uczelnią z ramienia ówczesnej komunistycznej władzy.

Do końca życia zachował optymizm i zycziwość do ludzi. Nigdy też źle nie mówił nawet o swoim pobycie na Syberii. Pracę w Uniwersytecie traktował zawsze jako służbę pełnioną zgodnie z przysięgą doktorską nie dla zysku, gdyż majątku z pewnością żadnego się nie dorobił, czy próżnej sławy, lecz dla propagowania prawdy. Choć odszedł od nas do wieczności, Profesor nadal będzie obecny w naszej pamięci i w swych dziełach, które zapewnią mu trwałe miejsce w panteonie historiografii polskiej.

WACŁAW URUSZCZAK (Kraków)

Bibliografia prac naukowych Profesora Stanisława Płazy

1. Monografie, książki, podręczniki

- Księga sądowa wsi Iwkowej 1581-1809*. Opracował i wydał S. Płaza [w:] *Starodawne Prawo Polskiego Pomniki*, ser. 1, *Pomniki Prawa Polskiego*, dział 2, *Prawo Wiejskie*, t. 6, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo PAN, Wrocław 1969, ss. 453
 Rec. J. Wyrozumski [w:] „*Studia Historyczne*”, R. 15; 1972, z. 2, s. 288-290
- Próby reform ustrojowych w czasie wielkiego bezkrólewia 1572-1574*, Zeszyty Naukowe UJ CCXVI *Prace Prawnicze* z. 42, Kraków 1969, ss. 192
 Rec. 1) I. Kaniewska [w:] „*Studia Historyczne*”, R. 13; 1970, z. 4, s. 623-624
 Rec. 2) B. Ciszkiewicz [w:] „*Przegląd Historyczny*”, t. 62, 1971, z. 1, s. 130-132
 Rec. 3) Z. Kaczmarczyk [w:] „*Czasopismo Prawno-Historyczne*”, t. 23; 1971, z. 1, s. 215-216
 Rec. 4) S. Salmonowicz [w:] „*Revue Historique de Droit Français et Etranger*”, R. 50; 1972, nr 3, s. 464-467
- Historia Państwa i Prawa Polskiego*. Część 1: *Polska przedrozbiorowa*, Uniwersytet Śląski Katowice 1970, ss. 212
- Historia Państwa i Prawa Polskiego*. Część 2: *Polska pod zaborami*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1971, ss. 144
- Źródła drukowane do dziejów wsi w dawnej Polsce. Studium bibliograficzno-źródłoznawcze*, PWN Oddz. w Krakowie, Zeszyty Naukowe UJ CCCLXXIV, *Prace Prawnicze* z. 66, Kraków 1975, ss. 296
 Rec. 1) G. Maksymilian [w:] „*Komunikaty Mazursko-Warmińskie*”, R. 19, 1975, nr 4, s. 527-529
 Rec. 2) J. Wyrozumski [w:] „*Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*”, R. 24, 1976, nr 2, s. 325-328
 Rec. 3) Z. Chodyła [w:] „*Studia Źródłoznawcze*”, t. 28, 1984, s. 255-257
- Źródła rękopiśmienne do dziejów wsi w Polsce feudalnej. Studium archiwoznawcze*, Warszawa – Łódź 1976, PWN, ss. 440
 Rec. 1) L. Łysiak, O źródłach rękopiśmiennych do dziejów wsi w Polsce (uwagi o pracy Stanisława Płazy) [w:] „*Czasopismo Prawno-Historyczne*”, t. 30, 1978, z. 1, s. 197-206
 Rec. 2) S. Russocki [w:] „*Kwartalnik Historyczny*”, R. 85, 1978, nr 1, s. 130-132
 Rec. 3) M. Śędek [w:] *Dzieje wsi w archiwach*; „*Nowe Książki*”, R. 29, 1978, nr 11, s. 64-65
 Rec. 4) J. Sibora [w:] „*Rocznik Gdański*”, t. 38, 1978, z. 1, s. 250-252
- Warsztat naukowy historyka wsi Polski feudalnej*, Warszawa 1980, PWN, ss. 459
 Rec. S. Russocki [w:] „*Acta Poloniae Historica*”, t. 45, 1982, s. 179-180
- Sejmiki i zjazdy szlacheckie województw: poznańskiego i kaliskiego. Ustrój i funkcjonowanie 1572-1632*, Zeszyty Naukowe UJ DCCXX, *Prace Prawnicze* z. 110, Kraków 1984, ss. 162
 Rec. 1) A. Lityński, O modelu monografii sejmiku [w:] „*Czasopismo Prawno-Historyczne*”, t. XXXVII, 1985, z. 1, s. 145-161
 Rec. 2) R. Łaszewski [w:] „*Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*”, R. 47; 1985, z. 2, s. 365-368
 Rec. 3) W. Uruszczak [w:] „*Revue Historique de Droit Français et Etranger*”, R. 64, 1986, nr 2, s. 256-258
 Rec. 4) Z. Naworski, Uwagi o roli prowincji pruskiej w strukturze federacyjnej Rzeczypospolitej w XVII w. [w:] „*Zapiski Historyczne*”, t. 53, 1988, z. 1/2, s. 131-142
- Sejmiki i zjazdy szlacheckie województwa sieradzkiego. Ustrój i funkcjonowanie (1572-1632)*. Część I. Zeszyty Naukowe UJ DXXXIV, *Prace Prawnicze* z. 122, Kraków 1987, ss. 151
- Wielkie bezkrólewie. 1572-1576, Dzieje Narodu i Państwa Polskiego*, t. II, z. 22, Krajowa Agencja Wydawnicza, Kraków–Warszawa 1988, ss. 80

- Historia prawa w Polsce. Zarys wykładu. Część 1: Polska przedrozbiorowa.* Skrypty uczelniane Uniwersytetu Jagiellońskiego Nr 611, Kraków 1989, ss. 360
- Historia prawa w Polsce. Zarys wykładu. Część 1: Polska przedrozbiorowa.* Skrypty uczelniane Uniwersytetu Jagiellońskiego Nr 657, Kraków 1991, wydanie II, ss. 360
- Historia prawa w Polsce. Zarys wykładu. Część 2: Polska pod zaborami,* Księgarnia Akademicka Wydawnictwo Naukowe, Kraków 1993, ss. 208
- Dzieje miasta Nowego Sącza.* T. II (pod redakcją F. Kiryka i S. Płazy) Kraków 1993, ss. 650
Rec. J. Długosz [w:] „Rocznik Sąddecki”, t. 23, 1995, s. 237-238
- Rokosz Lubomirskiego, Dzieje Narodu i Państwa Polskiego,* t. II, z. 31, Krajowa Agencja Wydawnicza, Kraków 1994, ss. 73
- Historia prawa w Polsce. Zarys wykładu. Część 2: Polska pod zaborami,* Księgarnia Akademicka Wydawnictwo Naukowe, Kraków 1994, wydanie II, ss. 210
- Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. Część 1: X-XVIII w.,* Księgarnia Akademicka Wydawnictwo Naukowe, Kraków 1997, ss. 630
- Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. Część 2: Polska pod zaborami,* Księgarnia Akademicka Wydawnictwo Naukowe, Kraków 1998, ss. 210
- Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. Część 3: Okres międzywojenny,* Księgarnia Akademicka Wydawnictwo Naukowe, Kraków 2001, ss. 726
- Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. Część 1: X-XVIII w.,* wydanie drugie, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2002, ss. 629
- Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. Część 2: Polska pod zaborami,* wydanie drugie, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2002, ss. 209
- Historia prawa w Polsce na tle porównawczym. Część 4: Indeksy,* Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków 2003, ss. 430

2. Artykuły i rozprawy

- Z badań nad wykładnią prawa Polaków* „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XIV, 1962, z. 1, s. 83-137, res.
- Powstanie i rozwój chłopskich sądów wójtowskich w Sąddeckim od XVI do XVIII w.* [w:] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego CXXXV, Prace Prawnicze z. 25, 1966, s. 23-27
- Funkcjonowanie chłopskich sądów wójtowskich w Sąddeckim od XVI do XVIII w.* „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XVIII, 1966, z. 1, s. 119-180, res.
- W sprawie sołectw w województwie krakowskim* (Uwagi na marginesie pracy Anieli Kiełbickiej: Studia nad sołectwami w woj. krakowskim XVI-XVIII w., Toruń 1964), „Studia Historyczne”, R. X, 1967, z. 1/2, s. 55-85
- Sołectwa w powiecie sądecko-czchowskim od XIII do XVII w. Część 1: Powstanie sołectw, ich rozmieszczenie i zanikanie.* „Rocznik Sąddecki”, t. IX, 1968 [druk. 1969], s. 5-148
- Nowe spojrzenie na konfederację warszawską z 1573 r.* „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XXI, 1969, z. 2, s. 193-200
- Polskie państwo szlacheckie,* (dwugłos wspólnie z W. Czaplińskim), „Kwartalnik Historyczny”, R. LXXVII, 1970, z. 4, s. 904-919
- Z badań nad polskim parlamentaryzmem XVI w.* [w:] *Wiec – rada – sejm – parlament. Referaty i tezy.* Polskie Towarzystwo Historyczne, Komisja Prawno-Historyczna. Poznań 1972, s. 43-59
- Z badań nad polskim parlamentaryzmem XVI w.* (wspólnie z A. Sucheni-Grabowską) „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XXVI, 1974, z. 1, s. 59-83
- Typy źródeł kościelnych ważne w badaniach nad dziejami wsi w Polsce do poł. XIX w.* „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. XXX, 1975, s. 279-296

- Czy rzeczywiście zbędna książka (w odpowiedzi L. Łysiakowi)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XXX, 1978, z. 1, s. 207-214
- Starostwa galicyjskie 1869-1918* [w:] *Studia z historii praw obcych w Polsce*, t. 1, (pod red. L. Pauli), PWN, Zeszyty Naukowe UJ DCXXV, Prace Prawnicze z. 97, Kraków-Warszawa 1982, s. 156-201
- Changes in the political system of Polish Commonwealth after the extinction of the Jagellonian*, „Acta Poloniae Historica”, t. 52, 1986, s. 65-85
- Sądownictwo podczas konfederacji w Polsce* [dwugłos w związku z pracą A. Abramskiego] (wspólnie z W. Stankiem), „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XL, 1988, z. 1, s. 173-186
- Doraźny sąd kryminalny klucza muszyńskiego XVI-XVIII w.*, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. LXI, 1989, z. 2, s. 199-212
- Ustrój wsi i sądownictwo nad chłopami w kluczu muszyńskim XVI-XVIII w.*, „Rocznik Sądecki”, t. XXIX, 2001, s. 17-52
- Adam Vetulani – wydawca źródeł oraz badacz ustroju i prawa polskiego* [w:] *Adam Vetulani 1901-1976*, Wydawnictwo Polskiej Akademii Umiejętności, Kraków 2005, s. 13-21

3. Recenzje opublikowane

- Rec.: *Aktowa knyha Żytomirśkoho miśkoho uriadu kinca XVI st. (1582-1588)* (Pidhotywaw do wydannia M.K. Bojunkt), Kijew 1965, Wyd. Naukowa Dumka, „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XIX, 1967, z. 2, s. 204-209
- Dyskusja nad III i IV tomem Historii Państwa i Prawa Polskiego* (głos w dyskusji), „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XXXVII, 1985, z. 1, s. 100-102

4. Inne prace

- Starostwa galicyjskie oraz zagadnienie porządkowania ich akt (maszynopis w Archiwum Państwowym w Krakowie), Kraków 1955, ss. 113
- Wstęp do inwentarza zespołu akt Starostwa Powiatowego w Oświęcimiu. Zagadnienia prawno-ustrojowe oraz archiwalne (maszynopis w Archiwum Państwowym w Krakowie), Kraków 1955, ss. 55
- Indeks osób i miejscowości oraz indeks rzeczowy (wspólnie z A. Vetulanim) [w:] *Księga sądowa Uszwi dla wsi Zawady. 1619-1788* (opracował i wydał A. Vetulani), Wrocław-Kraków 1957, s. 251-292
- Instytucja skarg i zażaleń oraz zagadnienie brakowania ich akt (maszynopis w Archiwum Państwowym w Krakowie), Kraków 1957, ss. 61
- Przekład z języka rosyjskiego: Jacuński W.K. *O poszukiwaniach i publikacji źródeł do historii gospodarczej Rosji w XVIII i XIX w.*, „Archeion”, t. XXXII, 1960, s. 83-99
- Indeksy osób i miejscowości oraz indeks rzeczowy (wspólnie z L. Łysiakiem) [w:] *Księga sądowa wiejska klucza łączkiego*, t. I-II (opracował i wydał L. Łysiak), Wrocław-Kraków 1962-1963, s. 223-284
- Czterdziestolecie habilitacji prof. dra Adama Vetulaniego* „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. XX, 1968, z. 2, s. 201-203
- Dzieje polskiego parlamentaryzmu w okresie przedrozbiorowym* (głos w dyskusji). Materiały konferencji naukowej Poznań-Kórnik 11-12 maja 1982 r. Komitet Org. Muzeum Sejmu Polskiego, Warszawa 1983, s. 169-172
- Wybór pytań egzaminacyjnych do nauki historii prawa w Polsce na tle porównawczym*, pod red. Z. Zarzyckiego i B. Migdy (wspólnie z W. Uruszcakiem, K. Baranem i in.). Wyd. Editio, Kraków 2000, s. 183-196, wyd. II, 2001; wyd. III, 2003
- 200 lat kodyfikacji napoleońskich* (głos w dyskusji), „Czasopismo Prawno-Historyczne”, t. LVII, 2005, z. 2, s. 174 i 179

Opracował:
WŁADYSŁAW PEKSA